

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

ธีรโศตตปสมปณนา สุกกชมฺพสมมิตตา
 สนโต สปปริสา โสเก เทวชมมาติ วจฺจเรติฯ

ณ บัดนี้ อาตมาภาพจะได้แสดงธรรมิกถา แก่ด้วยธรรมสำคัญในพระบวรพุทธศาสนา พระองค์ทรงรับสั่ง **หิริโอตตปฺปสมฺปนฺนา สุกฺกธมฺมสมฺมาหิตา** ให้ตั้งมั่น ตั้งมั่นพร้อมแล้วด้วยดีในหิริโอตตปฺปะ มีความละอายมีความสะดุ้งกลัว มั่นคงในความละอายในความสะดุ้งกลัว **สนฺโต** เป็นผู้ที่มีใจสงบระงับ **วุจฺจเร** อันนักปราชญ์ทั้งหลาย ย่อมกล่าว **เทวธมฺมา** ว่าเป็นธรรมอันประเสริฐ **โลเก** ในโลก ด้วยประการดังนี้

หิริโอตตปัสสพนฺหา ถึงพร้อมแล้วด้วยความละอาย ความสะดุ้งกลัว **สุก-**
ธมฺมสมาหิตา รับรองว่าตั้งอยู่แล้วในธรรมอันขาว **สนฺโต** เป็นธรรมเครื่องสงบระงับ
 นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมกล่าวว่าเป็นธรรมอันประเสริฐในโลก นี่เป็นหลักสำคัญ เมื่อ
 เราเป็นหญิงเป็นชาย เป็นคฤหัสถ์บรรพชิต มาประสบพบพุทธศาสนา ได้ฟังพุทธฎีกา
 เพียงเท่านั้น ก็เป็นบุญลาภอันล้ำเลิศประเสริฐยิ่งเป็นนักหนา พระองค์ทรงรับสั่ง ให้มี
 ความละอายความสะดุ้งกลัว นี่เป็นหลักสำคัญ เมื่อดำเนินตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์

เมื่อตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์ คือ พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ มันอยู่ในพระพุทธเจ้า มันอยู่ในพระธรรม มันอยู่ในพระสงฆ์ หรือว่าเข้าถึงซึ่งพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ มีธรรมกายแล้ว มีธรรมกายทั้งหยาบทั้งละเอียด ได้ชื่อว่าตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์ เมื่อตั้งอยู่ในไตรสรณคมน้อย่างชนิดนี้แล้วละก็ ให้มีความละอาย มีความสะดุ้งกลัว รักษาพระไตรสรณคมน์ที่ตั้งอยู่นั้น ให้สะอาดผ่องใสอยู่รำไป คือธรรมกาย คือ พุทธรัตนะก็สะอาดอีก สะอาดในสะอาดอยู่เสมอไป ถ้าว่าเสerahmongขุนมัวด้วยประการ

ใดแล้วละก็ให้มีความละอายตัวเองว่าจะได้รับความทุกข์ละ มีความอาย รีบแก้ไขให้ใสสะอาด ให้ธรรมกายนั้นใสสะอาดซะ ไม่ให้เศร้าหมองขุ่นมัวได้ ไม่ให้เศร้าหมองได้ แม้ธรรมกายที่ละเอียดก็แบบเดียวกัน ไม่ให้ขุ่นมัวเศร้าหมองได้ ให้ผ่องใสอยู่รำไป ผ่องใสอยู่กระไรก็ให้ผ่องใสอยู่กระนั้น ผ่องใสในผ่องใสหนักขึ้นไป นี่ได้ชื่อว่า บุคคลผู้ตั้งอยู่ในหิริโอตตปปะ มีความละอาย มีความสะดุ้งกลัว เห็นผู้ที่จะได้รับชั่วเกิดจากการเศร้าหมองของพระรัตนตรัย ไม่ให้เศร้าหมองได้ ได้ชื่อว่าบุคคลนั้นมี **โอตตปปสมุพฺพนา** ถึงพร้อมแล้วด้วยความละอาย ความสะดุ้งกลัว **สกุณมฺม-**
สมาหิตา เกื้อกูลแล้วในธรรมอันขาว ธรรมอันใส ไม่มีเศร้าหมองขุ่นมัวต่อไป **สนฺโต** สงบระงับ สงบเป็นสุข ทุกเหลี่ยมทุกท่า ในเบญจกัมมัฏฐานคุณทั้ง ๕ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สำหรับจะยั่วชวนกวนใจให้กำเริบเลิບสาน กวนใจให้รำคาญ

เมื่อธรรมกายผ่องใสอยู่เช่นนั้นแล้ว ไม่กำเริบเลิບสาน ไม่รำคาญ สงบ สงบหมด คำที่เรียกว่าสงบ นั้นเราเรียกว่า **สนฺโต** สงบระงับ สะอาดสะอาดอันเป็นอันดี เมื่อเป็นได้ขนาดนี้นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมกล่าวว่า **เทวธมฺมา** ว่าเป็นธรรมอันประเสริฐ โลก ในโลก ดังนี้ นี่นัยหนึ่ง

อีกนัยหนึ่งหย่อนกว่านั้นลงมา ไม่เข้าถึงพระไตรสรณคมน์ ตั้งอยู่เพียงแค่วชิร ๕ วชิร ๕ ก็ให้พิจารณาทีเดียว ตั้งต้นแต่ปณาดิพาทมีขาดตกบกพร่องหรือไม่ ถ้าไม่มีขาดตกบกพร่อง พิจารณาสักขาบทข้อที่ ๒ ไปอีก อทินนาทาน มีขาดตกบกพร่องหรือไม่ ถ้าไม่มีขาดตกบกพร่อง พิจารณาข้อที่ ๓ ไปอีก กาเมสุมิฉฉาจาร ขาดตกบกพร่องหรือไม่ ถ้าไม่มีขาดตกบกพร่อง พิจารณาข้อที่ ๔ มุสาวาทกล่าวคำเท็จไม่จริงหลอกลวงต่างๆ มีอยู่หรือไม่ ถ้าไม่มี พิจารณาสักขาบทข้อที่ ๕ สุราเมรยมัชชชูปมาทัญฐานา เวรมณี เว้นจากดื่มน้ำที่ทำบุคคลผู้ดื่มให้เมา คือสุราเมรยอันเป็นที่ตั้งของความประมาท บริสุทธบริบูรณ์หรือไม่ เห็นว่าบริสุทธบริบูรณ์ ให้รักษาวชิร ๕ นั้นแหละ ให้บริสุทธบริบูรณ์หนักขึ้นไป ให้บริสุทธบริบูรณ์หนักขึ้นไป บริสุทธบริบูรณ์ในบริสุทธบริบูรณ์หนักขึ้นไป ไม่มีราศี

ถ้าว่าเหล่านี้ เว้นเข้าไปข้อใดข้อหนึ่งนี้กระวนกระวาย แก้ไขซะให้บริสุทธ เมื่อแก้ไขบริสุทธแล้วก็รักษาความบริสุทธนั้นไว้ ถ้าความบริสุทธไม่มีละก็อายนัก เป็นคนสุมสี่ สุมห้า โกงตัวเอง อายนัก ไม่กล้าจะทำได้ ให้บริสุทธไว้ ไม่โกงตัวเอง พิจารณาวชิร ๕ ให้บริสุทธ ไม่มีไม่บริสุทธแล้วก็อาย อายและสะดุ้งกลัวด้วย จะได้รับผลชั่วแล้วเจ้า เพราะไม่บริสุทธ

รักษาความบริสุทธิ์นั้นอยู่นิ่งนิยัตถรา คีลนั้นก็สะอาดผ่องใส ไม่มีราศีอันหนึ่งอันใด
เห็นว่าคีลนั้นไม่มีราศีอันหนึ่งอันใดแล้ว ก็ นั้นแหละได้ชื่อว่า **สุกฺกมฺมสมาหิตา**
ตั้งอยู่ในธรรมอันขาวส่วนคีล

สนฺโต สงบระงับได้ตามส่วนของคีล ๕ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวยืนยันว่า เป็น
ธรรมอันประเสริฐในโลก จำเพาะตัวของตัว คีล ๕ ไตรสรณคมน์ คีล ๕ เมื่อสูงขึ้นไป
กว่านั้น ให้มีหิริโอตตปปะ ดุจจะเดียวกัน แล้วก็ตั้งอยู่ในธรรมอันขาวแบบเดียวกัน คือ
ใจสงบระงับแบบเดียวกัน เป็นธรรมอันประเสริฐในโลกแท้ๆ

เมื่อครั้งพระองค์ได้ตรัสรู้พระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณ ยังไม่ตรัสเทศนาโปรดผู้
หนึ่งผู้ใดเลย เริ่มต้นจะตรัสเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ ภิกษุทั้ง ๕ พระองค์ได้ทรง
พิจารณา จะตรัสเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ นั้น จะตรัสเทศนาเป็นไหน จึงจะ
ถูกเรื่องถูกสายของพระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้มรรคผลโดยฉับพลัน ในมรรคทั้ง ๘ นั้น
เป็นตัวยี่นละ มรรคทั้ง ๘ นะ มรรคทั้ง ๘ นั้นแหละจบพระไตรปิฎก **สมฺมาทิฏฺฐิ**
สมฺมาสงฺกปโป เป็นปัญญา **สมฺมาวาจา** **สมฺมากมฺมฺนโต** **สมฺมาอาชีโว** เป็นศีล
สมฺมาวายาโม **สมฺมาสติ** **สมฺมาสมาธิ** เป็นสมาธิ ๓ นับแตกแยกออก เป็น ๓
สมฺมาทิฏฺฐิ **สมฺมาสงฺกปโป** แยกออกไปชะ นั้นเป็นตัวปัญญา **สมฺมาวาจา** **สมฺมา-**
กมฺมฺนโต **สมฺมาอาชีโว** แยกออกไปเสียนี้เป็นตัวศีล **สมฺมาวายาโม** **สมฺมาสติ**
สมฺมาสมาธิ นี่แยกออกไปเสียอีก ๓ นี่เป็นสมาธิ

ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าหากว่าเราจะตรัสเทศนาในเรื่องศีลตามลำดับของมรรคไป
ท่านปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ก็จะไม่เป็นอันฟัง จะยั้มเยาะและเย้ยหยันเราตถาคตเสียด้วยซ้ำ
ไปอีก ก็เขาชำนาญอยู่แล้วในเรื่องศีลในเรื่องสมาธิเขา เขาเล่นจนชำนาญแล้ว พระองค์
ถึงได้ยกเอา **สมฺมาทิฏฺฐิ** **สมฺมาสงฺกปโป** ขึ้นแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ส่วนศีล
กับสมาธิไม่ต้องกล่าว แล้วจะทวนมาทีหลัง กล่าวถึงสัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่เดียวละ
ความเห็นเป็นตัวสำคัญ **สมฺมาสงฺกปโป** ความดำริ ดำริก็สำคัญเหมือนกัน ความเห็น
ความดำรินี้ก็คล้ายกัน ความเห็น เห็นอะไร ลึกซึ้ง

เห็นทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ ไม่ใช่เห็น
พอดีพอร้าย เห็นทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์
ความเห็น ความดำริก็สำคัญเหมือนกัน **เนกขมฺมสงฺกปโป** ดำริจะออกจากกาม

อพยพาบทสงกฺกโป ดำริในการไม่พยายาบท **อวิหิงสาสงกฺกโป** ดำริในการไม่เบียดเบียน

เนกขัมมสงกฺกโป ดำริจะออกจากกาม เป็นของลึกซึ้งอยู่ หมดทั้งสากลโลก ไม่ว่าหญิงว่าชาย ดำริเข้าไปหากามทั้งนั้น รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่ชอบ ดำริเข้าไปหากามทั้งนั้น ดำริจะออกจากกามนะมันน้อยนัยน้อยหนาทีเดียว แทบจะไม่มีเลย

อพยพาบทสงกฺกโป ความดำริก็เป็นไปในความพยายาบท เพราะระวัง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เหล่านั้น ไม่ให้ใครมาพองแพวของตัวได้ ใครมาพองแพวหรือมากระทบกระเทือนเข้า พยายาบทใส่เข้าไปให้ หาวีรีจะไขเจ้า นี่ดำริไปในความพยายาบท เมื่อมากระทบกระเทือนกันด้วยประการใดก็ดำริความเบียดเบียนทีเดียว เบียดเบียนในการกระทบกระเทือนนั้น ดำริ ดำริในความไม่พยายาบทเป็นดำริที่ลึบอยู่ ดำริที่จะออกจากกามนี้ความดำริก็ลึบอยู่ ดำริในความไม่เบียดเบียนนี้ก็เป็นดำริลึบอยู่ ดำริในความไม่พยายาบทนี้ก็ดำริลึบอยู่เหมือนกัน นี่แหละจำเอาไว้ความดำริ ดำริจะออกจากกาม ทำไหนหนอเราจะออกจาก รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่ชอบใจได้

ตั้งแต่เกิดมาแล้ว เดินไปทางไหนๆ มันก็มองดู รูป เสียง กลิ่น รส ที่ชอบใจอยู่ ทำเดียว มันไม่ไปทางอื่นเลย ใจมันก็ปรวนแปรอยู่ในนั้นแหละ อยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสนั้นแหละ ไม่ออก ดำริจะเข้าไปทำเดียว ดำริอย่างนี้มันดำริเข้าไปในกามทำเดียว ดำริออกจากกามนี้ไม่ค่อยมี น้อยนัก

เมื่อดำริเข้าไปในกามแล้ว ดำริก็เป็นไปในความพยายาบทเต็มที่ ระวังกาม หวงกาม หิงกาม เอาละคราวนี้ ระวังกาม หวงกาม หิงกาม เอาละ ความพยายาบทก็มาเต็มที่ ความพยายาบทมาเต็มที่แล้ว ความเบียดเบียนก็มาเต็มที่ ไม่ให้ใครมาพองแพว กามได้ เกิดเรื่องเกิดราวกันยกใหญ่ นี่พระพุทธเจ้าเห็นนัยนี้ ว่าพระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เธอชำนาญในสมาธิแล้ว เราควรจะตรัสในเรื่องปัญญา สัมมาทิฐิทีเดียว สัมมาทิฐิ พระองค์ทรงยกขึ้น สัมมาทิฐิ ก็ไม่ได้ตรัสว่าอะไร ตรัสแต่ว่าสำคัญทีเดียว

ว่า เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิตน น เสวิตพฺพา เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิตน น เสวิตพฺพา ดูก่อนปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิตน น เสวิตพฺพา บรรพชิตไม่ควรเสพ บรรพชิตไม่ควร เทวเม ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ที่สุดทั้ง ๒ ข้างบรรพชิตไม่ควรเสพ ที่สุดทั้ง ๒ บรรพชิตไม่ควรเสพ คือ กามสุขัลลิกานุโยค ประกอบด้วยกามสุข อัตตกิลมณานุโยค ประกอบด้วยความลำบาก

เปล่า นี่ที่สุดทั้ง ๒ นี้ กามสุขัลลิกานุโยค อตตกิลมถานุโยค ในโลก ความประพฤติ
เป็นไป ๒ อย่างนี้

กามสุขัลลิกานุโยค นี่ประพฤติดูอยู่ทั่วแหล่งหล้า ไม่มีว่างเว้นเลย ตั้งบ้านตั้งเรือน
กันอยู่ที่ไหน ก็บริโภคมกาม ประพฤติกามทั้งนั้น รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสเต็มไปหมด
แก้ไม่ตกๆ เรียกว่า กามสุขัลลิกานุโยค

อตตกิลมถานุโยค ท่านฤาษีชีไพร ท่านก็ทำความเพียรในป่า ละการบริโภคมกาม
ครองรสครองเรือนไปแล้ว ไปประพฤติดะ เพื่อต้องการความวิเศษของตณอีก จะต้อง
แสวงหากามให้ยิ่งขึ้นไปกว่าที่เขาบริโภคใช้สอยกันอีก ให้ล้นพ้นไปกว่าที่เขาบริโภคใช้
สอยอยู่หนักขึ้นไปกว่านั้นอีก นั่นอตตกิลมถานุโยคนะ จะเอาเลิศเอาประเสริฐหนัก
ขึ้นไป เหมือนภิกษุสามเณรในบัดนี้ เป็นภิกษุสามเณรพออยู่แล้ว ยังจะหาอะไร
ต่อมิอะไรให้เลิศประเสริฐกว่าขึ้นไปอีก ให้เลิศล้นพ้นประมาณไปกว่าพระภิกษุสามเณร
ปรกติธรรมดาไปอีก คือถือต้องการให้เลิศหนักขึ้นไป ได้ไปคิดไปทำอะไรต่างๆ ทำ
อตตกิลมถานุโยคเหล่านั้น ประกอบตนให้หนักขึ้น จะได้บรรลุความวิเศษหนักขึ้นไปอีก
เหมือนท่านชฎิลทั้ง ๑,๐๐๓ รูปนั้น ปุราณกัสสป นทีกัสสป คยากัสสป ท่านเหล่านั้น
แหละ สำหรับรับเครื่องสังเวทในเมืองมคธราช พระเจ้าพิมพิสารนับถือนักที่เดียว เครื่อง
สังเวทของพระเจ้าพิมพิสาร ไปรับเครื่องสังเวทยอดตาล ถ้าใครจะมีลูกมีเมียมีเมียกัน
ที่ไหนละก็ ต้องให้ปุราณกัสสปะ นทีกัสสปะ คยากัสสปะ ต้องชฎิลเหล่านั้น ต้องชฎิล
เหล่านั้น ผู้หลักผู้ใหญ่เขาก็ต้องไปปรองดอง มอบให้ชฎิลเหล่านั้นปกครองเสียก่อน
ให้เป็นมงคลพิเศษ นี่แหละ อตตกิลมถานุโยค ลึกซึ้งอย่างจั้นแหละ ถึงกระนั้นก็ไม่พ้น
เขาก็รู้ จะประพฤติว่างเว้นเข้าไปเท่าไรเขาก็รู้ ว่าความประพฤติเหล่านั้นก็ไปแสวงหากามนั่นเอง

นี่พระพุทธเจ้าเห็นแล้ว กามสุขัลลิกานุโยค อตตกิลมถานุโยค ทั้ง ๒ อย่างนี้
แสวงหากามแบบเดียวกัน แต่ว่าตรงกับทางอ้อม แสวงหาทางตรงหรือทางอ้อม พระ
องค์ก็ทรงชี้เสียทีเดียว กามสุขัลลิกานุโยค อตตกิลมถานุโยค ทั้ง ๒ อย่างนี้ บรรพชิต
ไม่ควรเสพ ให้เลิกทีเดียว ทรงรับสั่งให้เลิก เลิกขาดทีเดียว เลิกกามสุขัลลิกานุโยค
อตตกิลมถานุโยคทีเดียว เมื่อเลิกเราจะทำอย่างไร

พระองค์ก็ทรงรับสั่ง กตมา จ สา ภิกขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ข้อ
ปฏิบัติเป็นกลางไม่เข้าไปใกล้ซึ่งที่สุดทั้ง ๒ อย่างนั้นนั้น ข้อปฏิบัติเป็นกลางไม่เข้าไป
ใกล้ซึ่งที่สุดทั้ง ๒ อย่างนั้นนั้น ข้อปฏิบัติเป็นกลางนะ กายก็เป็นกลาง วาจาก็เป็น
กลาง ใจก็เป็นกลาง เป็นกลางหมด ถ้าว่ากาย หรือวาจา หรือใจไปเป็นลงเป็นข้างเข้า

ก็ไม่ถูกมัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติเป็นกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่างนั้นนั่น คือ การสุขัลลิกานุโยค อุตตกิลมถานุโยค ไม่เข้าไปใกล้ทีเดียว ที่พระตถาคตตรัสรู้ด้วย แล้วด้วยปัญญอันชอบ บอกทีเดียว

ข้อปฏิบัติเป็นกลางเป็นไฉนเล่า อยเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโคฯ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ บอกทางทีเดียว ข้อปฏิบัติเป็นกลางไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่างนั้นนั่น คือ เห็นชอบ ดำริชอบ กล่าววาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ประกอบด้วยอริยมรรค ๘ ประการ ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นแหละ แต่ว่ายาก สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป ขึ้นหน้าไว้ นี่แหละพระตถาคตเจ้าตรัสรู้ด้วยปัญญอันชอบ

สมฺมาทิฏฺฐิ ความเห็นชอบ เห็นสัจธรรมทั้ง ๔ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์

สมฺมาสงฺกปโป ความดำริชอบ ดำริจะออกจากกาม ดำริในความไม่พยายาบท ดำริในความไม่เบียดเบียน ดำริในความไม่เบียดเบียน นี่เป็น **สมฺมาสงฺกปโป**

สมฺมาวาจา กล่าววาจาชอบ เว้นจากวจีหุจฺจิต วาจาชอบ คือเว้นจากวจีหุจฺจิต **สมฺมาวาจา** เว้นจากวจีหุจฺจิต ๔ อย่าง เรียกว่า **สมฺมาวาจา** วาจาชอบ

สมฺมากมฺมฺนโต ทำการงานชอบ การงานชอบก็เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ๓ อย่างนี้ การงานชอบ

สมฺมาอาชีโว เลี้ยงชีพิตชอบ **มิจฺจฺจฺอาชีโว** ชีvit กปฺเปติ มิจฺจฺจฺอาชีวิปหาย ละมิจฺจฺชีพเสยฺย **สมฺมาอาชีโว** ชีvit กปฺเปติ สำเร็จเป็นอยู่ในการเลี้ยงชีพชอบ เลี้ยงชีพดีเสมอทุกวัน ที่จะบริโภคอะไรเข้าไป ของบริสุทธ์หรือไม่บริสุทธ์ ถ้าบริสุทธ์ก็บริโภคไป ไม่บริสุทธ์ละก็ไม่บริโภคทีเดียว กลัวจะเป็นพิษเป็นภัย ไปเป็นร้ายอยู่ในร่างกายนั้น เมื่อของไม่บริสุทธ์ บริโภคเข้าไปมันก็เป็นเนื้อเป็นเลือดอยู่ข้างใน ไปเป็นเชื้ออยู่ แก้มัดก แก้มากนัก ของไม่บริสุทธ์ก็ไม่บริโภคทีเดียว บริโภคแต่ของบริสุทธ์ นี่เรียกว่า สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพในการที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีวิต

สมฺมาวายาโม เพียรชอบ เพียรในที่ ๔ สถาน

สมฺมาสติ สติชอบ ระลึกในสติปัฏฐาน ๔

สมุมาสมาธิ ตั้งใจชอบก็ ตั้งใจในปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ในรูปฌาน อรูปฌาน ทั้ง ๘ นั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เป็น **สมุมาสมาธิ** ทั้งนั้น

นี่เป็นความจริงบอกจริง นี่คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังกล่าวแล้วนี้ **สมุมาทิฏฐิ** **สมุมาสงกปโป** นะเป็นตัวปลายคือตัวปัญญา **สมุมาวาจา** **สมุมากมฺมฺนโต** **สมุมาอาชีโว** เป็นตัวต้นคือศีล **สมุมาวายาโม** **สมุมาสติ** **สมุมาสมาธิ** เป็นตัวกลาง **สมาธิ** **สมุมาทิฏฐิ** **สมุมาสงกปโป** เป็นตัวปลาย เป็นตัวปัญญา ศีล สมาธิ ปัญญา นี่เอง ไม่ใช่อื่น พระองค์ทรงตรัสเทศนาว่า **จกฺขุกรณี** กระทำความเห็นให้เป็นปรกติ **ฌาณกรณี** กระทำความรู้ให้เป็นปรกติ **อุปสมาย** **อภิญฺญาย** **สมุโพธาย** **นิพฺพานาย** **สํวตฺตติ** ย่อมเป็นไปเพื่อความเข้าไปสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่งรู้พร้อม เพื่อนิพพาน กระทำความเห็นให้เป็นปรกติ กระทำความรู้ให้เป็นปรกติ ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความ สงบระงับ เพื่อรู้ยิ่งรู้พร้อม เพื่อนิพพาน นี่หลักสำคัญมีเท่านี้

กระทำความเห็นให้เป็นปรกติ ความเห็นของตา ความเห็นของตากายมนุษย์ ไม่ปรกติ ความเห็นของตากายมนุษย์ละเอียดก็ไม่ปรกติ ความเห็นไม่ลง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความเห็นความจริงไม่มี ของกายทิพย์ กายทิพย์ละเอียดก็ไม่มี ของกายรูป พรหม รูปพรหมละเอียดก็ไม่มี ความเห็นของกายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียดก็ไม่มี ไม่ปรกติ ความเห็นเหล่านี้ ความเห็นอยู่ในวิภวฺจะ ในกามภพ รูปภพ อรูปภพ ความเห็นไม่ออกนอกจากวิภวฺจะไปได้ เมื่อความเห็นไม่ออกนอกจากวิภวฺจะไปได้ ความเห็น อันนั้นเอาเป็นจริงเป็นจังไม่ได้ ความเห็นที่เอาเป็นจริงเป็นจังได้ ก็ต้องความเห็นของตาธรรมกาย เห็นด้วยตาธรรมกาย รู้ด้วยญาณธรรมกาย ทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายหยาบ ตา ธรรมกายหยาบ ญาณของธรรมกายหยาบ ตาธรรมกายละเอียด ญาณของธรรมกายละเอียด

ความเห็นอันนี้ **จกฺขุกรณี** เห็นเป็นปรกติ **ฌาณกรณี** กรณีรู้ด้วยญาณ ก็ ได้ชื่อว่ารู้เป็นปรกติ **สํวตฺตติ** ย่อมเป็นไปพร้อม เพื่อเข้าสงบ เพื่อรู้ยิ่ง **อุปสมาย** เพื่อเข้าไปสงบ **อภิญฺญาย** รู้ยิ่ง **สมุโพธาย** ความรู้พร้อม **นิพฺพานาย** เพื่อนิพพาน นี่ตรงนี้ ตรงนี้หลักอยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อพระปัญจวัคคีย์ได้ฟังธรรมเทศนาของ องค์สมเด็จพระบรมศาสดาดังนั้น ได้เข้าใจชัด รู้ชัด แล้วมีธรรมกายขึ้น มีธรรมกาย ขึ้น ถ้าไม่มีธรรมกายก็ **จกฺขุกรณี** **ฌาณกรณี** **อุปสมาย** **อภิญฺญาย** **สมุโพธาย**

นิพพานาย สัตตตติ ก็ไม่มี ที่มีขึ้นก็เพราะ เพราะความเห็นความรู้นั้นเข้าหลักเข้าส่วนแล้ว ถูกเป้าหมายใจดำทางพระพุทธศาสนาแล้ว

เมื่อเห็นเช่นนั้นพระองค์ก็ทรงยก สัจธรรมทั้ง ๔ ขึ้นทีเดียว ประสงค์สัมมาทิฐิ ยกทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ จะต้องมีความธรรมกาย เกิด เห็นทุกข์ในกายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียดนี้มี เกิด มีเกิดแก่แปรไปตามหน้าที่ ก็เห็นความเกิดนี้เป็นทุกข์สำคัญ เห็นความเกิดแล้ว ก็เหตุให้เกิด ว่าเหตุให้เกิดก็รู้เหมือนกัน กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็เห็นเหตุให้เกิดอีก เมื่อเห็นว่ามีเกิดแล้วก็มองไปดูความดับ เห็นความดับอีก เมื่อมองดูความดับแล้วดูเหตุให้ดับ เห็นเหตุให้ดับอีก เห็นทีเดียว ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหตุให้ดับ เป็นเหตุให้ดับแท้ๆ จะเข้าถึงซึ่งเหตุดับไปได้ก็เพราะอาศัย ศีล สมาธิ ปัญญา ที่จะเกิดรุ่งเรืองไปได้ ไม่มีเวลาดับก็เพราะ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เห็น ๒ อย่าง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นฝ่ายให้ดับ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ความอยากได้ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นั้นแหละ เป็นเหตุให้เกิด เหตุให้เกิด เหตุให้ดับ ๒ อย่างนี้ รู้ชัดทีเดียว

พระองค์ก็ทรงแสดงพระสัจธรรมทั้ง ๔ จบลงไป และทรงแสดงสัจธรรมทั้ง ๔ ให้ปัญจวัคคีย์เข้าใจอีก ให้เข้าใจอีก โดยสัจญาณ กิจจญาณ กตญาณ ในทุกข์สัง สมุทัยสัง นิโรธสัง มรรคสัง โดยแสดง ทุกข์สัง สมุทัยสัง นิโรธสัง มรรคสัง ให้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อเห็นตามความเป็นจริงแล้ว เห็นว่าตัวทุกข์สังจะควรกำหนดรู้ ส่วนสมุทัยสังจะควรละ นิโรธสังจะควรกระทำให้แจ้ง มรรคสังจะควรเจริญขึ้น ก็ได้รู้แล้วเห็นแล้ว ส่วนทุกข์สังจะได้กำหนดรู้แล้ว ส่วนสมุทัยสังได้ละแล้ว ส่วนนิโรธสังได้กระทำให้แจ้งแล้ว ส่วนมรรคสังได้เจริญแล้ว

เมื่อเห็นสัจญาณ กิจจญาณ กตญาณ ในทุกข์สัง ใน ทุกข์สัง สมุทัยสัง นิโรธสัง มรรคสัง ปรากฏชัดแล้ว พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ พระปัญจวัคคีย์ อัญญาโกณฑัญญะ ก็รู้ก็เข้าใจ พระองค์ทรงแสดงเป็นลำดับไป พอจบเทศนาของพระองค์ลงไปเท่านั้น อายสมโต อญญาโกณฑัญญะสุส วิรัช วิตมล ฌมมจกขุ อุตปาติ ธรรมจักขุก็บังเกิดขึ้นแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ อันสะอาดผ่องใส ธรรมจักขุบังเกิดขึ้นแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ฌมมจกขุ อุตปาติ ฌมมจกขุ อุตปาติ ฌมมจกขุ เห็นธรรมชาติเห็นธรรม ฌมมจกขุ แปลว่าเห็นธรรมที่เกิดขึ้น ความเห็นธรรมได้เกิดขึ้น

วิธ วิธมล ธรรมจกขุ ความเห็นธรรมไม่มีฐลีและมลทิน ความเห็นธรรมปราศจาก ฐลีและมลทินได้เกิดขึ้นแก่ผู้มีอายุ คือพระอัญญาโกณฑัญญะว่า

ยงกิกญจิ สมุททยธมมํ สพพหตํ นิโรธธมมํ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็น ธรรมดา สิ่งทั้งปวงนั้นดับไปเป็นธรรมดา สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเสมอ สิ่งทั้งปวง นั้นดับเสมอ มีเกิดดับ เห็นเกิดดับหมดทั้งสากลโลก เมื่อเห็นเกิดดับเช่นนั้นแล้ว ฝ่ายพระอัญญาโกณฑัญญะก็ได้บรรลุธรรมะผ่องใส

แล้วพระองค์มาโปรดพระปัจจุวัคคีย์ มาโปรดพระยสะ ราชกุมารทั้งหลายเหล่านี้ อีก มาโปรดราชกุมารทั้งหลายเหล่านี้ ต่อแต่นี้พระปัจจุวัคคีย์ก็ได้ฟังบ้าง พระปัจจุ วัคคีย์หรือพระพุทธเจ้าได้เทศนาบ้าง นี่แสดงถึงอนัตตลักขณสูตรทีเดียว ที่ยังสงสัย ในร่างกายอยู่บ้าง ในเบญจขันธ์ทั้ง ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พระองค์ ทรงแสดงให้เห็นชัดทีเดียวในอนัตตลักขณสูตร ว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ณะไม่ใช่ตัวนะ ถึงได้ทรงวางตำรับตำราเพื่อเป็นแบบแผนไว้ว่า

รูปํ ภิกขเว อนตตา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปไม่ใช่ตัว

รูปญจ หิภํ ภิกขเว อนตตา อภวิสส รูปจักไม่เป็นตัวแล้ว

หนิภํ รูปํ อาพาธาย สํวตเตยฺย ไม่ได้ในรูปตามใจหวังได้ รูปอันนี้ก็ไม่ใช่ ไม่ได้เป็นไปเพื่อความป่วยไข้ ไม่ได้ในรูปตามใจหวังได้ ขอรูปร่างของเรจริงเป็นอย่างนี้ เกิด รูปของเรอย่าเป็นอย่างนั้นเลย

ยสฺมา จ โข ภิกขเว รูปํ อนตตา ตสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตตติ รูปไม่ใช่ ตัว เพราะเหตุไฉนรูปไม่ใช่ตัว เพราะเหตุนี้รูปถึงเป็นไปเพื่อความอาพาธ ป่วยไข้ ไม่ใช่ ได้ในรูปตามใจหวังว่า ขอรูปร่างของเรจริงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย เวทนา สัญญา สังขาร แบบเดียวกัน เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แบบเดียวกัน ไม่ใช่ตัว แบบเดียวกัน ถ้าว่าไม่ใช่ตัวแล้ว ใ้ที่ไม่ใช่ตัวนะถึงได้เป็นไปเพื่ออาพาธป่วยไข้ ไม่ได้ ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตามใจหวังว่า ขอเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จง เป็นอย่างนี้เกิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย เพราะเหตุใด เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ใช่ตัว เพราะเหตุนี้เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ถึงเป็นไปเพื่ออาพาธป่วยไข้ ไม่ใช่ได้ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตามใจหวังได้ ขอ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของเรจริงเป็นอย่างนี้เกิด อย่าเป็นอย่างนี้เลย ไม่ได้สมความปรารถนา ความจริงเป็นอย่างนี้

เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้ เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้ เข้าใจชัดแล้ว พระองค์ก็ทรง
ตรัสย้อนถามภิกษุที่สถับตรับฟังในยสะกุลบุตรทั้ง ๕๕ ถ้ามพบอีกทีหนึ่ง **ตํ ก็ มณฺณณ
ภิกขเว รูปํ นิจุจํ วา อนิจุจํ วา** ถ้ามพบปัญจวัคคีย์

ตํ ก็ มณฺณณ ภิกขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านสำคัญ รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ นั้นเป็นไฉน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้นเที่ยงหรือไม่
เที่ยงละ **อนิจุจํ ภนฺเต** ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ หรือเป็นสุขละ
ทุกข์ํ ภนฺเต เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า สิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ สิ่งนั้นควรหรือ สิ่งใดไม่
เที่ยงเป็นทุกข์ ควรหรือ ตามเห็นสิ่งนั้นว่าสิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวน
ไปเป็นธรรมดา ควรหรือตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั้นเป็นเรา นั้นเป็นของเรา นั้นเป็นตัวของ
เรา **โหนฺ เหนฺติ ภนฺเต** หาเป็นอย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า **โหนฺ เหนฺติ ภนฺเต** หาเป็น
อย่างนั้นไม่ พระเจ้าข้า

พระองค์ทรงถามไปที่ละข้อๆ ๕ ชั้น พอบจบ ๕ ชั้นแล้ว ทรงรับสั่งอีก
ตสฺมาติห ภิกขเว ตสฺมาติห ภิกขเว ยงฺกิญฺจิ รูปํ อตีตนาถตปฺปจฺจุปฺปนฺหนํ

ตสฺมาติห ภิกขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย **ยงฺกิญฺจิ รูปํ** รูปอันใดอันหนึ่ง
อตีตนาถตปฺปจฺจุปฺปนฺหนํ ในอดีต ปัจจุบัน อนาคต
อชฺชตฺตํ วา รูปภายในหรือ **พหิทฺธา วา** หรือว่าภายนอก
โอสาริกํ วา หยาบหรือ **ปณฺีตํ วา** หรือประณีต หยาบหรือประณีต
ยนฺทุเร สนฺติเก วา ไกลหรือใกล้
สพฺพํ รูปํ รูปก็สักแต่ว่ารูป **เหตํ มม** นั้นไม่ใช่ของเรา
เนโสหมสฺมิ นั้นไม่เป็นเรา **น เมโส อตฺตาติ** นั้นไม่ใช่ตัวของเรา
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมฺปปญฺญา ทฎฺฐพฺพํ ควรเห็นตามความเป็นจริง
อย่างนี้

ให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ หรือให้ภิกษุ ๑,๒๕๐ เข้าใจในอนัตตลักษณะสูตรนี้ ทราบชัด
ชั้นทั้ง ๕ แบบเดียวกันอย่างนี้แหละ

เมื่อปรากฏจบ เมื่อปรากฏจบในเบญจชั้นทั้ง ๕ ที่พระองค์ทรงถามดังนี้แล้ว
พอบจบลงเท่านั้น พระองค์ทรงรับสั่งว่า

เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตฺวา อริยสวโก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเมื่อ
ได้เห็นอยู่อย่างนี้

รูปสมัยปี นิพพิหนฺตติ ย่อมเปื้อน่ายทั้งในรูปบ้าง
 เวทนายปี นิพพิหนฺตติ ย่อมเปื้อน่ายทั้งในเวทนาบ้าง
 สญฺญายปี นิพพิหนฺตติ ย่อมเปื้อน่ายทั้งในสญฺญาบ้าง
 สงฺขารเรสุปี นิพพิหนฺตติ ย่อมเปื้อน่ายทั้งในสังขารบ้าง
 วิญฺญาณสมัยปี นิพพิหนฺตติ ย่อมเปื้อน่ายทั้งในวิญฺญาณบ้าง
 นิพพิหนฺต วิรชฺชติ เมื่อเปื้อน่าย ย่อมสิ้นกำหนด

เพราะสิ้นกำหนด จิตก็หลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็เกิดญาณรู้ขึ้นว่าเราพ้นแล้ว
 ดังนี้ ว่าเราพ้นแล้วดังนี้ อริยสาวกนั้นก็ทราบชัดว่าชาติของเราสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
 เราได้อยู่จบแล้ว กิจที่จะต้องทำเราได้ทำเสร็จแล้ว กิจเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี จิต
 ของภิกษุพระปัญจวัคคีย์ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายด้วยไม่ถือนั่นอะไรๆ ในโลก ด้วย
 ประการดังนี้

นี่พระองค์ทรงตรัสเทศนาเป็นใจความกับท่านผู้มีธรรมอุปนิสัยแก่กล้า แบบชัดๆ
 แบบตรงๆ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ท่านผู้ฟังก็เห็นจริง ตามจริง ไม่เห็นว่าเพี้ยนไป
 อย่างหนึ่งอย่างใด ก็รู้ชัดเห็นชัด เมื่อรู้ชัด เห็นชัด ปฏิบัติถูกส่วนเข้า ดำเนินใจถูกส่วน
 ก็พ้นจากอาสวะได้ สมความปรารถนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีเพื่อเป็นปฏิภาณระสนองประคองศรัทธา
 ประดับสติปัญญาคุณสมบัติของท่านผู้พุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสร
 ในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแต่เวลา ด้วยอำนาจสัจ
 วาจาที่ได้อ้างธรรมเทศนาตั้งแต่ต้นจนจบอันนี้ สทา โสตุถิ ภวนฺตุ เต ขอความสุข
 สวัสดิ์จงบังเกิดมีแต่ท่านทั้งหลายบรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า สิฑฺฒมตฺถุ
 สิฑฺฒมตฺถุ สิฑฺฒมตฺถุ อิํ พลํ เอตสฺมี รตนตฺตยสฺมี สมฺปสาทณเจตโส ขอจิตอัน
 เลื่อมใสในพระรัตนตรัยของท่านทั้งหลาย บรรดาที่ได้มาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า
 จงเป็นไปให้สำเร็จสมความปรารถนาทุกสิ่งทุกประการ ดังอาตมภาพประทานวิสัยนา
 มาพอสมควรแต่เวลา สมมติว่ายุคธรรมิกถาโดยอรรถนิยามสมควรเพียงเท่านี้

เอา ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

